

DE MAAGD VAN GENT IN of zonder HAAR TUIN

Over de Gentse Maagd geraken we gewoon niet uitgepraat. Waar we ook gaan of staan, nu eens kuierend langs Gentse wegen, dan eens speurend in hoeken en kanten van Gents oudste gebouwen, overal kruisen ze onze paden. Zullen we dan al die gekroonde of niet gekroonde, al die tronende of niet tronende dames de revue laten passeren ? Bijlange niet, want dat ware warempel een lastige karwei, een onbegonnen werk.

Uit het vergeetboek wensen we alleen maar diegenen te halen die werkelijk verdienen met een eresaluut begroet te worden.

We zullen, zoals we reeds deden, kriskras de stad doorkruisen en slechts die drempels overschrijden die toegang verlenen tot zich aldaar schuil houdende voorname jonkvrouwen.

Ons eerste bezoek geldt de gewezen St.-Baafsabdij. We steken de centra-

le kloostertuin over om, via een oneigenlijke doorgang, de westelijke tuin te bereiken.

Tegenover de zg. welput van St.-Macharius ontwaren we, opgericht tegen de omheiningmuur, een indrukwekkend halfverheven beeldwerk, de MVGIHT voorstellend.

Ze draagt geen kroon. Heur haar golft tot op haar schouders. De leeuw heeft zijn voorpoten en kop op haar linkerknie neergevlid. Met de rechterhand houdt ze het (Gents) wapenschild. De palissade-tuin is voorzien van een gesloten hekje. Dank zij een latijns opschrift met chronogram : pletatIs ganDae sChoLa paUperUM (MDCLUUII) weten we dat het reliëf in kwestie afkomstig is van een weeshuis voor arme kinderen (met name voor jongens) en dagtekent van 1662.

Inderdaad, links en rechts van de Maagd hebben twee knapen post gevat. Hun kledij (uniform) draagt natuurlijk het stempel van de 17de eeuw. Vooral valt het kort wambuisje op dat van geel leder zal gemaakt geweest zijn en *kolder* genoemd werd. Aldus heette in de middeleeuwen een gelijkaardig kledingstuk zonder mouwen. (U weet wel, was dit vervaardigd door middel van dooreengevlochten metalen ringetjes, dan noemde men het maliënkolder of maliënkulder). Het dragen van dat leren jasje was voldoende om de drager ervan met dezelfde naam aan te duiden : *kolder* of *kulder*. Populaire naam die ze trouwens blijven dragen zijn zolang ze de "kulderschool" gelegen aan de Martelaarslaan bewoonden. Een korte wijde broek en een breedgerande hoed volledigden de garderobe van de kereltjes. Mogen we De Potter geloven, dan zouden de portretten van de jongens pas in 1851 aan de Maagd toegevoegd zijn. Het beeldwerk, dat hoe langer hoe meer van weder en wind te lijden heeft, verlaten zonder eraan te herinneren welke gevel het jaren lang versierd heeft, ware voorzeker èn Maagd èn kulderkens onrecht aandoen. Vóór 1433 stichtten de Jeronymieten een broederschap wier huis (klooster) op een bepaald ogenblik een complex vormde bestaande uit het Duivelsteen en een aantal gebouwen, het geheel begrensd door de Reep, het Bisdomplein, de Maaseikstraat, de Geraard de Duivelstraat en de Henegouwenstraat. (1)

In het gedeelte van het complex, ten N. van het Duivelsteen gelegen, werd in 1519 een armenschooltje voor 16 leerlingen ingericht. Precies 50 jaar daarop werd het klooster afgeschaft. Het schooltje bleef zonder de fraters bestaan maar ernaast riep men een Bisschoppelijk Seminarie in het leven. In 1623 kocht de Stad het gebouwencomplex aan (2) en gebruikte de vrijgekomen lokalen van het Seminarie om er een weesjongenshuis in te richten. Dit kwam klaar in 1628 en bood onderdak aan 22 jongens. In 1662 moeten er tamelijk belangrijke verbouwingen plaats gehad hebben, want het was te dier gelegenheid dat de ingangspoort bekroond werd met het halfverheven beeldwerk waarover we het zoëven hadden. Die monumentale poort keek op het Bisdomplein (toenmaals St.-Baafsplein) en moet zich bevonden hebben waar we tegenwoordig de ingang van de Nationale Bank aantreffen. Of daaromtrent. Het

panoramaplan in de *Flandria Illustrata* wijst die ingang heel duidelijk aan : *Fraters- of knechtj. weesh.* Het Museum herbergt nog meer Maagden. In de zopas bezochte tuin komt u er nog een tegen en binnenshuis zit er een andere op u te wachten, met name in de zg. Mercatelzaal. Op welke plaats deze jonge dame in haar jonge tijd haar dagen sleet, weet ik niet. Wel weet ik dat ze de kenmerken vertoont van een niet te miskennen rasechtheid : ongekroond pagekopje, lang kleed, palissade-tuin met hekje, de linkerhand strelend de leeuw wiens voorpoten en bovenlijf op haar linker knie rusten, de rechterhand houdend het lint van een (Gents ?) wapenschild, dat op haar rechter knie rust.

In de gewezen slaapzaal van de abdij is er nog een brok beeldhouwwerk in ogenschouw te nemen. Een kleinigheidje is het beslist niet : een vierkante arduinen tichel van eventjes 1,75 m zijde. Van 1524 - hij draagt trouwens dat jaartal - tot 1540 was hij ingemetseld in de Hospitaal- of Spitaalpoorte, die gesloopt werd in laatstgenoemd jaar.

Als centrale figuur fungeert de Gentse Maagd. Zij en de gekroonde leeuw zitten in hun tuin. Een niet nader te beschrijven hoofddekseel tooit haar weelderige haardos. Met de rechterhand houdt ze voor haar met een breloque versierde borst een tuil madeliefjes (zinspeling op Margareta van Oostenrijk ?). Opdat we niet zouden vergeten dat de gevelsteen in Keizer Karels tijd ontstaan is, kreeg de Maagd het gezelschap van de Herculeszuilen, het wapenschild van de jonge vorst (helm, kroon en zinspreuk "Plus oultre") en het Bourgondisch vuurslag. De Vlaamse Leeuw en zijn Gentse metgezel (met halsband) volledigen het zo schilderachtig als indrukwekkend schouwspel.

Verlaat met mij al die oude, verweerde stenen getuigen om, steeds in mijn kielzog, afwisselend in het Stadsarchief of in de Universiteitsbibliotheek een paar uurtjes te gaan doorbrengen. En daar in plaats van oude stenen, al even oude of nog oudere perkamenten en papieren getuigen aan het woord te laten komen. We weten het : de Gentse Maagden hebben zich praktisch in alles en nog wat letterlijk genesteld. We vangen onze speurtocht aan in de U.B. Daar doen we navraag naar het bijna nietig boekje genummerd G 89¹ en getiteld "Desiderii Erasmi Rotterdami vtrvsque langvae Doctissimi concio de pvero iesu a pvero in schola coletica nvper Londoni institvta pronvncianda". Lange tijd heeft men aangenomen dat het uiterst zeldzaam (leer)boekje te Gent zou gedrukt geweest zijn in sept. 1513, en wel door een vriend van Erasmus, *Robert de Keyser* alias Robertus Cesaris ofte Robertus Gandenses. Tegenwoordig meent men integendeel dat Robert het werkje niet daadwerkelijk drukte, maar de uitgave ervan eerder patroneerde. Dit zou dan gebeurd zijn ten vroegste in 1511 ofwel te Gent, ofwel te Parijs. (3)

Wat ons naar dat didactisch geschrift doet grijpen is de houtsnede (9,5cm x 7cm) die de onderste helft van het titelblad in beslag neemt, een houtsnede die de Maagd als onderwerp heeft. Deze is ongekroond en heeft lange tot op de rug neergolvende haren. Ze is gehuld in een lang gedrapeerd kleed en zit in haar met een hekje afgesloten palissade-tuin. Geen

leeuw houdt haar gezelschap. Met de linkerhand houdt ze een groot wapenschild (zilveren Leeuw op zwart veld) welks lint ze in de rechterhand genomen heeft. Als achtergrond koos de xylograaf vier kerktorens en het Belfort. Het geheel is omlijst door een paar zuiltjes en een met acanthusbladeren versierde boog. Een afbeelding van het plaatje vindt u in "Victor Vander Haeghen, L'Humaniste-imprimeur de Keysere, etc.", in "Handelingen Maatsch. Gesch. en Oudheidk. Gent, 1906", p. 328 en in "Gent, 1000 Jaar, II", afb. 1. Behalve Gent bezitten ook Nuremberg (Stadsbibl.) en Parijs (Bibl. Nat.) het boekje.

Het prentje heeft Robert eveneens in andere drukwerkjes een ereplaats gegeven : in "De ratione studii, etc." waarvan een exemplaar te Parijs en te Nuremberg (afgebeeld in Machiels, a.w., afb. 1), in het (schoolboekje getiteld "Introductorium iuvenum in artem grammaticum", waarvan een exemplaar in het Plantijn-museum (afgebeeld in Machiels, a.w. afb. 2).

Een naam- en tijdgenoot, waarschijnlijk geen familielid van Robert, *Pieter de Keysere*, (4) alias Petrus Cesaris, was - meestal tegelijkertijd - boekhandelaar, papierfabrikant, drukker (van 1516 tot 1547), boekbinder, en op de koop toe notaris bij de Raad van Vlaanderen.

Robertus' Gentse Maagd moet danig in Petrus' smaak gevallen zijn, want waar hij de titelbladzijde van zijn boeken niet van zijn (drukkers)-drukkersmerk voorzag, gebruikte hij Roberts houtsnede. In 1519 ten gerieve van het boekje "Charitis, etc." ; in 1520 van "Oratio, etc." ; in hetzelfde jaar van "De figuris, etc."

Eigenaardig genoeg was hij, ruim zes jaar vóór het verschijnen van "Charitis" met een Maagd van eigen inventie voor de dag gekomen. We ontdekken ze in een werkje getiteld "Lambertus de Ramponibus, Distinctiones super digesto veneri", gedateerd 11 september 1513. De U.B. bezit er een exemplaar van : G 86.

Het vignetje is een stuk groter dan Roberts houtsneden (14,5 cm x 11 cm). We stellen gelijkenissen, maar ook verschillen vast. De Maagd, lange haren die schouders en rug volledig bedekken; een plooienrijk kleed dat zelfs de voeten verbergt; gekroond met iets dat op een palissade-tuin lijkt; zit te midden van een met talrijke plantjes bezaaid grasperk. Een tuin ontbreekt te enenmale. De grafelijke gekroonde leeuw heeft zich *naast* de jonkvrouw neergezet. Hij heeft een in het oog vallend menselijk gelaat, uitzonderlijk lange haren en dito baard. Met de rechterklauw omknelt hij een stevige vlaggestok waaraan de Vlaamse standaard. Er is *geen* achtergrond voorhanden. De omlijsting bestaat uit een paar slanke zuilen en een boog versierd met slechts weinig acanthusbladeren en twee naakte kinderfiguurtjes.

Wat er Petrus later toe aangezet heeft de identiteit van de jonge dame te willen accentueren door de toevoeging van de woorden GANDA VIRGO, weten we niet. Wel weten we dat onze drukker naderhand

Postgebouw : De Maagd van Gent. (Foto : Dienst voor Toerisme Stad Gent)

minstens 3 boekjes met de aldus "verbeterde en vermeerderde" uitgave van zijn houtsnede merkte of liever versierde. Van elk van die werkjes bezit de U.B. een exemplaar. Het zijn : 1. "Andrelinus Faustus, Elegie, etc." ... gheprent ... Petrus Caesar Gandavus... Impressum Gandavi ante Capitolium... Per Petrus Cesarem. 20 mei 1520, (G 87); 2. "Lievin Oosterlijnc, Dit es tregiment ende onderwys ghemaect jeghen die pestilentie.. ... Men vercoopse voor tscepenhuus vander Kuere tot Pieter de Keyserse diese gheprent heeft. 28 sept. 1521, (G 89); 3. "De Keyserlycke Ordonnancien Gheprent te Ghendt by Pieter de Keyserse bouc prentere by der crane diese by consente van myn heeren Scepenen vander Kuere ghetranslateert heeft, 15 nov. 1531, (G 91). Een product van eerder middelmatige hoedanigheid. Opgenomen in "Gent, 1000 Jaar", II, afb. 3.

Heel wat beter vertrouwd dan met deze kleine prentjes, zijn de meesten onder ons met die veel grotere xylografie, die bekend staat als "Plan De Keyserse" of "Plan van 1524". Aangezien G.T. dit uitermate interessant document, voorzien van commentaar, meedeelde (vóór p. 33 in 1ste jg.) lijkt het mij overbodig er nog langer bij stil te staan. Niettemin wil ik toch op een paar zaken wijzen. Ten eerste wat het tuin-tafereeltje betreft. Weelderig begroeid is de zeshoekige gemetselde tuin. De leeuw die de vlaggestok waaraan de Vlaamse standaard, omkneld houdt is drager van de grafelijke kroon. Ook de Maagd is gekroond, blijkbaar met de palissade-kroon. Wat de houtsnede zelf betreft, dit nog : Meer dan 2 oorspronkelijke afdrukken zijn nooit geweest : een tamelijk gehavend exemplaar dat destijds in de U.B. bewaard werd doch sedert ik weet niet wanneer zoek geraakte en een gaaf exemplaar dat te Gotha bewaard werd maar eveneens niet meer te vinden is. Het was laatstgenoemd stuk dat V. Vander Haeghen en A. Heins gebruikten om de bekende uitgave ervan te verwezenlijken. Een groot geluk dat ze dat gedaan hebben !

Van De Keyserse's Plan van 1524 graveerde Ch. Onghena in de eerste helft van de 19de eeuw een kopergravure (27,5 cm x 10,5 cm), zonder schaal en zonder legende; een gravure die "volledig afwijkt van het origineel : de spitsen der kerktorens zijn bijgewerkt, de huizen zijn scherper doch fantaisistisch afgelijnd, de voorgrond is weggevallen." (5) Met Pieter De Keyserse zijn we bijlange nog niet klaar. Wel als drukker maar nog niet als boekbinder. In die hoedanigheid wordt hij reeds in 1511 vermeld. Aangezien hij het vak tot in 1559 beoefende, mag gerechtvaardigd aangenomen worden dat gedurende die lange tijdspanne een serieus aantal banden zijn werkhuis (vanaf 1524 gelegen aan de "sente Veerhildeplaetse", "by de crane", "devant le chateau au conte", "empres leglise sainte Pharault") (6) moeten verlaten hebben. Wat van die massa boekbinderswerk terecht gekomen is ? Betrekkelijk weinig natuurlijk. Om het even, ons interesseren momenteel slechts die bandjes welke als versiering de Maagd meegekregen hebben.

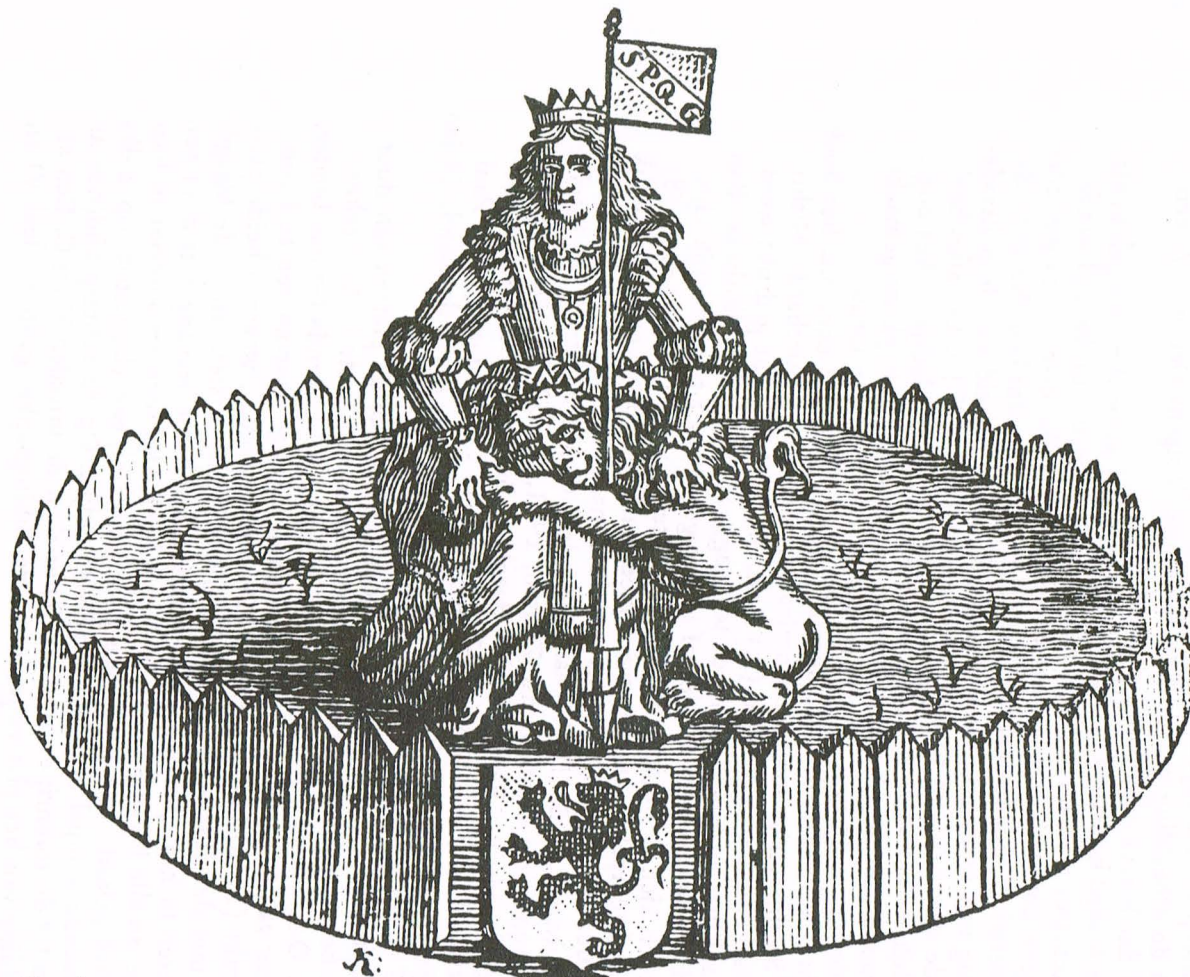
Eerst en vooral bekijken we een boekje dat bewaard wordt in de U.B. en genummerd is Res. 789. Het is getiteld "Johannes Chrysostomus, De profectu evangelii humalia" en werd gedrukt te Antwerpen in 1536-37. Van dit drukwerkje heeft de boekbinder zowel het voor- als het achterplat gestempeld met een omlijsting van dubbele filets waarbinnen de afbeelding van de Gentse Maagd. Volgens Derolez (7) een paneel dat Petrus uitstekend prentte.

Dat de Maagd-houtsnede en de Maagd-stempel meer dan een gelijkenis vertonen, kan men onze Pieter niet kwalijk nemen : in die tijd kende men geen auteursrecht; wie om het even op welke manier een gesneden plaat verwierf mocht daarmee handelen naar goeddunken. Noteer : de houding van de ongekroonde Maagd, de aanwezigheid van de palissade-tuin, de spectaculaire torenrij (zes in plaats van vijf !). Dit alles heel duidelijk herkenbaar. Een groot verschil valt onmiddellijk in het oog : het wapen met de zilveren leeuw op het prentje heeft plaats gemaakt voor de niet al te best te onderscheiden neergehurkte leeuw.

Er zijn nog banden die met dezelfde stempel versierd zijn, o.a. het boekje : "Steriometria, Ars Oeconomica (...) Autore D. Burchardo Mithobio Mathematico ac Phisico (...) Anno M.D.XLIII" dat gedrukt werd te Frankfurt en bewaard wordt te Brugge in de Stadsbibliotheek. Banden die voor ons veel minder of in het geheel niet toegankelijk zijn, bevinden zich te Munster in Westfalen, te Leuven, te Eindhoven. (8) De bandstempel in kwestie werd meermaals gereproduceerd, namelijk in : Luc. Indestege, Catalogus van de Tentoonstelling "Boekbanden uit vijf Eeuwen", U.B., 1961, plaat XIV; in : Guido Hendrix, Die Maghet van Ghend, in : Oostvlaamse Zanten, 1961, p. 232; in : Derolez, afb. 43, gekleurd; in : Ferd. Vander Haeghen, Bibliographie gantoise, als frontispice vóór het eerste deel (gravure van Ch. Onghena); in : Paul Bergmans, Reliure de Pierre de Keysere, in : Inv. Arch. de Gand, 24 jan. 1897 (weinig geslaagd afwrijfsel ofte frottis).

Is Petrus Cesaris de enige boekbinder geweest die de platten van door hem bewerkte banden met Maagden gestempeld heeft ? Zeer zeker niet. O.a. was de opvolger van die andere goed bekende Gentse binder, Victor van Crombrugghen, in dat geval. Getuige daarvan een te Lyon gedrukt (1546) boekje getiteld "De arte testandi", waarvan beide platten met dezelfde stempel (10,2 cm x 4,9 cm) versierd zijn : de Maagd gezeten in haar palissade-tuin, waarvan het hekje vervangen is door een hoge, smalle ingangspoort. De leeuw heeft zijn rechtervoerpoot in haar schoot gelegd ; met de andere poot houdt hij een vlaggestok, op welks wuivende wimpel de naam GHENDT prijkt. Op de achtergrond (nog al eens !) de torenrij en in de bovenhoeken de initialen V en C. Een afbeelding van het plat vindt u in : de Bibliographie gantoise deel VI en in : Indestege, plaat XIII.

Wat we beslist niet links mogen laten liggen zijn de banden wier platten met nog een andere Maagd-compositie - en welke ! - opgesmukt zijn. Een boekje, getiteld "A. Sanderus, Opuscula minora", voorhanden in

Het kan geen verwondering wekken dat men (gewoonlijk) het titelblad van de oorkonden met een Maagd versierde. Dit was o.a. het geval met de Costumen van Ghendt anna 1537 en met de Costumen ende Wetten der Stad Ghendt, Tot Ghendt by Petrus de Goesin, 1765, waarvan hierbij een afbeelding. Let op het Vlaams wapenschild dat het hekje vervangt en op het vierkante vlaggetje met de S.P.Q.G.-sigle.

de U.B. (sign. G 7310), in 1651 te Leuven gedrukt, heeft dergelijke platten. De vergulde stempel (9,2 cm x 6,1 cm) vraagt om hem eens extra te bekijken. De lijst bestaat uit een dubbel filet, waartussen ranke guirlandes van bloempjes, blaadjes en vruchtjes. In een ovaalvormig medaillon kijkt ons de met bloemen gekroonde Maagd aan. Haar palissade-tuin is met een hekje gesloten. De eveneens gekroonde leeuw houdt een vlaggestok waaraan de vlag met de Gentse Leeuw. Onder de bovenrand van het medaillon prijkt de specifiek Gentse leuze TROV EN LIEFDE, tegelijkertijd de vernederlandsing van het Latijn FIDES ET AMOR en een parafraze van het meer gebruikelijke HOU EN TROUW. Boven het medaillon hebben twee gaande leeuwen post gevat; elk van hen presenteert een (Bourgonisch) vuurslag; onderaan bevinden zich twee andere gaande leeuwen die samen een gedeeld (Oostenrijks en Bourgonisch) wapenschild aanbieden. (9) De afbeelding van het plat kreeg een plaats in "Gent, 1000 jaar", II, afb. 49.

In de Koninkl. Bibliotheek berust een "Almanach ofte Waer-zegghinge voor het Jaer ons Heeren Iesu Christi MDCLXV (...) door Mr Joannes Willemsems (...) Te Ghendt, Ghedruckt by Bauduijn Manilius woonende inde witte Duyve, 1665", een almanak die de U.B. jammer genoeg niet bezit. Ook de twee platten van de band van het boekje dragen dezelfde stempel. Het is niet uitgesloten dat de gebruikte stempel veel ouder is dan 1651, het uitgavejaar van Sanderus' werkje; inderdaad in de 17de eeuw nog met Bourgonisch-Oostenrijkse wapenschilden uitpakken lijkt eerder onwaarschijnlijk.

Een enkel woord nog in verband met onze Maagd-Trov-en-Liefde-afbeelding. Fr. de Potter drukt in zijn "Gent, I, p. 475" als curiosum een reproductie van bedoelde afbeelding af. Amper 3 regels wijdt hij aan zijn illustratie: "Bijna op dezelfde manier ziet men ze (de Maagd) voorgesteld op eene oude kopergrauuur, ons medegedeeld door den heer Poelman, boekdrukker ter stede". Is het mogelijk dat Poelman een *stempel* voor een *kopergravure* aanzien heeft? Hoe dan ook heeft De Potter dat verschil niet gekend, zo niet zou hij ons geen Zwarte O.L.V., pardon, geen Zwarte Maagd van Gent voorgeschoteld hebben.

Wie kan het verwonderen dat een bibliofoon zoals Ferdinand Vander Haeghen er een was, zijn oog en zijn keus liet vallen op de zojuist besproken gestempelde Maagd om er enkele van zijn meest geliefde boekbanden mee te versieren? In casu door de Gentse binder Duquesne. Van diezelfde voorstelling inspireerde hij zich voor het ontwerpen van een parel van een exlibris: een vignet van eventjes 8,5 cm x 6,7 cm, waarvan de middenzone ingenomen is door de reproductie van het ovaal medaillon, hoger vernoemd. Daaromheen schikte de graveur op aanwijzing van Vander Haeghen, maar liefst 32 verschillende merken van zoveel 15de en 16de-eeuwse Nederlandse drukkers. Onnodig te zeggen dat de Gentse meesters van de partij waren: Arend de Keyser, wonende "by den Beelfroete", Pieter de Keyser, dat ziet u van hier; Joas Lambrecht,

wonende "in de Onderstrate"; Cornelius Manilius, "inde Scheldstrate"; Hendrik vanden Keere, "rechtover tstadthuus"; om ons bij de meest bekenden te bepalen. Een banderol verklapt ons wie de gelukkige bezitter van het exlibris is : "Ex Bibliotheca Ferd. Vander Haeghen". Aan de onderkant is de gravure gesigneerd door de ontwerper ervan (F.V.Inv.) en door de uitvoerder ervan (Ch. Onghena Sc.). (9bis)

Zoals men geen processie zou hebben laten uitgaan zonder er de Heilige Maagd bij te betrekken, dacht men er geen ogenblik aan een stoet of optocht door de stad te zenden zonder de Wereldse Maagd er een ereplaats in te geven.

Als we spreken van stoeten gaan onze gedachten onwillekeurig naar die onvergetelijke "Optogt der Cavalcade" die ter gelegenheid van het zeventienhonderdjarig jubileum van de H. Macharius in juni van het jaar 1767 drie keren de stad doorkruiste.

De derde praalwagen van de paardenstoet was volledig aan de Gentse Maagd gewijd : "bespannen met vier peirden, waer op zit de Maegd van Gend, beschermd door den Leeuw; zy houd den Standaerd (waarop het letterwoord S.P.Q.G. = Senatus PopulusQue Gandensis) en de wapen der zelve Stad. Nevens de Maegd van Gend is eenen Leeuw, wezende haer gewoonelyk teeken van getrouwigheyd, ende door den welken zy ook beschermt wordt :

Gy zyt, ô gendsche Maegd ! beschermd door dezen Leeuw,
Ook zy gy door Macaer beschermd van eeuw tot eeuw." (10)

Op de platte wagen was een reusachtige schelp gemonteerd die geheel ingenomen was door een met een hekje afgesloten palissade-tuin. Erin zat de met een muurkroon getooide Maagd die haar leeuw liefkoosde. Met de linkerhand hield ze de vlaggestok waaraan een vierkant S.P.Q.G.-standaard.

Net alsof de aldus gebrachte hulde niet volstond gaf men haar eveneens een plaats op de vierde praalwagen. Ditmaal diende ze het te doen zonder tuin maar niet zonder leeuw. Ze zat erop : "bweenende den ellendigen staet der Inwoonders (pestlijders), die haer omringen."

Ook op de vierentwintigste wagen had ze haar rolletje te spelen. Hier overheerst ze meer dan dat ze hen vergezelt : keizers (Maximiliaan en Keizer Karel), hertogen (Filips de Schone) en hertoginnen (Maria van Bourgondië), allemaal beschermers van de stad zoals de door haar gehouden wimpel het uitbazuint : "His Geniis tuta Ganda."

Het lijkt er wel op dat de Historische Stoet gewijd aan de Graven van Vlaanderen, die in 1849 eveneens drie keren door de stad trok, voor Macharius' "optogt" niet ten onder wilde doen. Inderdaad, luxueuzer had L. van Overstraeten onmogelijk zijn door vijf paarden bespannen 12 m lange en 8 m hoge (in die tijd waren onze straten nog door geen trolleys in hun beweging belemmerd) praalwagen niet kunnen bouwen : "La Pucelle de Gand, d'ordinaire placée dans une *enceinte palissadée*,

Plat (93 mm x 62 mm) van een exemplaar van de Almanach ofte Waer-Zegginghe voor het Jaer ons Heeren Iesu Christi, M. DC. LXV. Te Ghendt Ghedruckt by Bauduijn Manilus woonende inde Witte Duyve, 1665.
Copyright Kon. Bibl. Brussel.

sous la protection du Lion de Flandre, apparaissait ici seule, sur un trône élevé(...) la tête ceinte de la couronne murale en or, sa couronne symbolique(...)portant un manteau de velours noir au lion d'argent, tient la hampe de sa bannière séculaire." (11)

Kreeg ze in de Historische Stoet van de Pacificatie (1876) een eervolle plaats toegewezen, in de ommevang voorstellende "Gent door de Eeuwen heen (1894) daarentegen werd ze gewoonweg feestelijk genegeerd ten voordele van een even statige maar overigens spiksplinternieuwe Belgische Maagd. De 75ste verjaring van de Onafhankelijkheid werd te Gent ondermeer gevierd dooreen schitterend Venetiaans Feest, beter bekend als de geillumineerde Waterstoet van 1905.

Mogen we de 20 nummers tellende reeks prentkaarten, meesterlijk getekend door A. Heins en als "héliotypie artistique" gedrukt door De Graeve, au sérieux nemen, dan zou de "Boot der stad Gent" ontworpen

geweest zijn door de architect Claessens. Het officieel programma daarentegen schrijft het ontwerp toe aan Claessens' collega Jötthier. Luister hoe onze Gentse boot beschreven wordt : "Dichtbij de Maagd van Gent zitten onder een baldakijn 3 meisjes die de drie andere hoofdplaatsen van het arrondissement onze provincie verbeelden. Andere jonge deernen omringen deze groep die door wapenherauten beschermd wordt. Achter den Leeuw van Vlaanderen, fier op den voorsteven van het vaartuig gezeten, staat een monsterreukwerkbrander. Verder wordt de opsmuk van dit prachtig schip door planten en bloemen volmaakt." Vanzelfsprekend hebben de sigle S.P.Q.G. en het Gentse wapenschild hun gerechtigde plaats in het pittoresk schouwtoneel gekregen. De laatste Historische Stoet die naam waardig dagtekent van 1913, het jaar van de Wereldtentoonstelling. Om de 300 ste verjaring van de erkenning van hun vereniging te vieren, richtten de gildebreeders van St.-Michiel een wijde waaier van feestelijkheden. De hoofdschotel van die viering bestond uit het 3 keren laten uitgaan van de "Groote Historische Ommeganck" waarvan de regie toevertrouwd was geworden aan P. Bergmans en A. Heins. Of deze onverbeterlijke minnaars van Gent en diens verleden ervoor gezorgd hadden dat de door 4 paarden bespannen "Ghendt" - "Hou en Trou"-praalwagen mocht gezien worden ? De Maagd met aan haar voeten de leeuw zat niet zo maar op haar troon, op de koop toe waren beiden beschermend omringd door de bijna nooit ontbrekende palissade-tuin. Toegegeven dat Gent op 8 mei 1949 nog een Historische Stoet uit de grond stampte, namelijk om de Stropjes eraan te herinneren dat hun stad als Handelsstad in dat jaar de eerbiedwaardige ouderdom van een half millennium bereikt had. Jammer genoeg mocht die gebeurtenis geen schitterende prestatie genoemd worden. Spraken sommigen van "Ik wil maar ik kan niet", toch moeten we bekennen dat de Stad-Gent-praalwagen met een bijzondere zorg opgebouwd werd. Gehuld in een weids hermelijnen kleed zat de met de muurkroon getooide Maagd op haar troon geflankeerd door een reusachtig Gents schild te midden van een met tinnen en kantelen bezette tuin.

Slot volgt.

M. VAN WESENMAEL

NOTEN

1. A. Van den Kerkhove, Museum voor stenen Voorwerpen, Gids v.d. Bezoeker, 2de uitgave, 1973; A. van Werveke, Ruines de l'Abbaye Saint Bavon et Musée lapidaire, 1912; L. Sanglet, Het Geeraard Duivelsteen te Gent, Reeks art. in Vooruit, jg. 1954.
2. Zie de afb. "De Reep te Gent in ongeveer 1820" door L. Sanglet, in G.T., jg. 1, vóór blz. 157.

3. J. Machiels, Robert en Pieter de Keysere als drukker, in *Archief- en Bibliotheekwezen in België*, D1. XLVI, 1-2, 1975, blz. 1-32.
4. Zijn naam werd gegeven aan een straat (van Veermanstraat tot J. de Vigneplein).
5. G. Milis-Proost, *Inventaris der Kaarten en Globes*, bewaard in de U.B., Gent, 1967.
6. J. Machiels, a.w. blz. 20.
7. A. Derolez, *Boekbanden*, in "Gent, 1000 Jaar Kunst en Cultuur, II.
8. W. de Vreese, *De Legende op den Band van Pieter de Keysere*, in "Het Boek", 1928.
9. *Catalogue de l'Exposition de Reliures*, Brux. 1931.
- 9 bis. G. van Severen, *L.Ex-libris de F. Vander Haeghen*, in *La Flandre Libérale*, 23-7-1964.
10. *Beschryvinge van het zeven honderdjaerig Jubilé van den heyligen Macarius, Tot Gend*, by Jan Meyer, op d'Hoog-poorte in 't gekroond Zweird, 1767.
11. *Chars du Cortège Historique des Comtes de Flandre par Félix Devigne et Edm. De Busscher*, Gent, 1853; *Description du Cort. Hist. des Comtes de Fl. par Edm. De Busscher*, Gent, 1849.

DE BROEDERSCHAP VAN SINT-JAKOB-IN-COMPOSTELLA, GEVESTIGD IN DE GENTSE SINT-JAKOBSKERK, OP HET EINDE VAN DE XVe EEUW

De broederschap van SINT-JAKOB-IN-COMPOSTELLA is ongetwijfeld een der oudste religieuze konfrerieën van Gent. Het is ook zeer goed mogelijk dat de bouw van de eerste houten Sint-Jakobskapel (vóór 1093) zijn oorsprong vindt in de stroom van bedevaarders naar het spaanse Compostella, die reeds van de Xe en zelfs van de IXe eeuw langs vaste bedevaartsroutes vanuit het noorden van het land, Nederland, Duitsland en Skandinavië opmarcheerden naar de stad van Santiago, waarheen, volgens een spaanse overlevering, de relikwieën van Jacobus de meerdere zouden zijn overgebracht en in de negende eeuw teruggevonden.

Op elke vaste pleisterplaats van de bedevaartstroute vindt men telkens de St. Jakobskerken terug en in de onmiddellijke buurt daarvan een St.-Jakobsgodshuis of hospitium, waar de pelgrims een paar dagen mochten verblijven.

Onze broederschap was oorspronkelijk gevestigd "op de Mude" in het